

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Pozwanie na lekturę

Author: Dariusz Pawelec

Citation style: Pawelec Dariusz. (2003). Pozwanie na lekturę. W: D. Pawelec (wyb. i oprac.), "Mrtwe body : antologia poezie zo Sliezka - „Nadivoko” 1994-2003" (s. 7-15). Bratislava: Drewo a Srd

Uznanie autorstwa - Uzycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

POZVANIE NA LEKTÚRU

Spoločné predstavenie básní zhromaždených v tejto antológii možno motivovať prinajmenšom niekoľkými spôsobmi. Najsamozrejmější z nich je motív generačno-geografický. Všetci autori sa narodili a žijú v Sliezske, prevažne v tomto priestore získali aj vzdelanie, nachádzali sa spoločne v jednej literárnej pospolitosti. Väčšina z nich sa narodila v sedemdesiatych rokoch a čas ich debutov pripadol na roky deväťdesiate. V roku 1994 sa básne piatich z tu prezentovaných tvorcov ocitli v „Antológii mladej poézii zo Sliezska. Iné svitanie“, ktorá zohrala symbolickú úlohu „výmeny stráža“, prinajmenšom v sliezskom literárnom živote. Ako konštatoval v úvode spomínanej prezentácie jej autor Marian Kisiel: „Do literatúry teda vstupuje skupina osôb, pre ktoré ideologické väzby života v socialistickom štáte môžu byť iba ak spomienkou z detstva.“ Takéto prirodzené „oslobodenie sa od ideológie“ sa pravdaže nestalo jediným špecifickým znakom neskorších umeleckých výberov novej

generácie. Kritika dodnes vypracovala viacero viac či menej presných či urážlivých formulácií pokúšajúcich sa opísať mladú poéziu zo Sliezska, poéziu, ktorej firemným označením sa stalo vymedzenie „Nadivoko“.

V rokoch 1994 — 1997 vyšlo pod týmto názvom deväť vydaní prílohy k štvrťročníku „Opcje“, redigovanej skupinou štyroch básnikov: Wojciechom Kuczokom, Grzegorzom Olszańskim, Bartłomiejom Majzelom a Maciejom Meleckim. Okrem vlastných prezentácií, publikovania básní rovesníkov a o niečo starších, známejších básnikov mimo regiónu Sliezska (Marcin Świetlicki, Jacek Podsiadło) sa v časopise predstavili aj preklady diel takých autorov ako napr. Jack Kerouac, Charles Bukowski, John Ashbery, Ivan Blatný či Brian Patten. Dôležitú úlohu zohrala aj publikácia „debutov Nadivoko“, z ktorých treba vyzdvihnúť autorov prítomných v tejto antológii: Martu Podgórníka, Krzysztofa Siwczyka, Arkadiusza Kremzu. Pod heslom „Nadivoko“ sa každoročne v rámci festivalu „Ars Cameralis“ uskutočňujú performancie — „poetické zjazdy“. Treba si však uvedomiť, že básnici sústredení svojho času okolo už historickej prílohy publikovali v najprestížnejších literárnych časopisoch v Poľsku, ako napr. „bruLion“, „Czas Kultury“, „Kresy“,

„Nowy Nurt“, ale aj „NaGłos“, „Twórczosc“ či „Tygodnik Powszechny“. Podobne aj ich básnické zbierky si našli svoje vydavateľstvá mimo Katovic a mimo Sliezska, často to bol napokon efekt hlavných cien v celopoľských literárnych konkurzoch.

Skupina „Nadivoko“ sa teda stala formáciou viditeľnou v rámci celej krajiny, uverejňovanou a recenzovanou v literárnych periodikách. V ponímaní antiakademického „slovníka poľskej literatúry narodenej po roku 1960, Parnas bis“ z roku 1998, boli členovia zoskupenia označení „z estetického hľadiska“ za „evidentných epigónov bruLionovského o'harizmu“, čo malo lokalizovať údajné žriedla ich básnenia v tvorbe autorov narodených v šesťdesiatych rokoch a fascinovaných „Tvojou individualitou“ Franka O'Haru. Jeden z lídrov skupiny, Maciej Melecki, bol nazvaný „básnikom všeobecnej pospolitosti“. Kariéru vo vzťahu k skupine „Nadivoko“ urobilo aj označenie „sliezska škola poézie života“ a etiketa „elegického banalizmu“, dovoľávajúca sa v podstate takých všeobecných špecifik banalistického trendu, akými boli: hovorový jazyk, kolokvializmy, obscénnosť, útek od „oficiálnej“ problematiky a nevyhnutnosť vytvoriť si vzťah k tradícii, v podstate harmonická banálnosť tém i výrazových prostriedkov.

Informácie a názory, aké tu zaznamenávam len pre poriadok, predstavujú len jeden, a to formálny motív spoločného predstavenia tu zhromaždených básní. Podstatnejším motívom je pokus o interpretáciu prostredníctvom určitého generačno-geografického fenoménu. Zostavenie textov neslúži v prítomnej antológii nijakému pravidlu historickoliterárnej reprezentácie, nevyplýva z potreby budovať hierarchiu, vymyká sa dokonca aj spod diktátu chronológie. Na jednej strane je tu každá báseň zvlášť pre seba samu, pre svoju neopakovateľnosť. Predstavuje, požičiam si príhodný termín Rolanda Barthesa, *punctum*, akýsi detail priťahujúci pozornosť v rovnorodom priestore fotografie: „vpich, dierka, škvrnka, malý rez“, „to, čo ma prepichuje“. Asociácia s fotografiou tu napokon nie je náhodná. Poetická registrácia býva často v tu predstavených výtvoroch podriadená chladnému oku. Vďaka tomu v poli objektívu má šancu zjaviť sa, popri hlavnej téme, práve tento zaujímavý „detail“, ktorý, ako píše Barthes, „nie je, či prinajmenšom nie vždy musí a možno ani nemusí byť zameraný“, „dodatok zároveň nevyhnutný aj darovaný“.

Na jednej strane máme teda v tejto antológii básne-fotografie, skrývajúce akési elektrizujúce, mňa zasahujúce *punctum*, ale aj samy v sebe, na pozadí

ostatných básní, majúce prezentovať tento čitateľa „prepichujúci“, „prešívajúci“ detail. Na druhej strane, samozrejme, antológia nanucuje, ak sa držíme Barthesovej metafory, lektúru prináležiacu štúdiu, a teda aj mnohosti, čo znamená: „prezerať, rýchlo a mätko prebiehať zrakom, spomaľovať a zrýchľovať“. Napokon, má to byť podľa zámeru antológia-album, v ktorej sa detaily zastavujúce (čo len na okamih) zrak spájajú do príbehu o určitej poetickej skúsenosti, príbehu dovoľujúceho „spomaľovať a zrýchľovať“.

Takto ponúkaný výber textov prikazuje zamyslieť sa najprv nad otázkou príčiny tejto skúsenosti – tá predsa býva veľmi rozmanitá, ak berieme do úvahy rôzne prúdy a literárne trendy. Voči básňam zhromaždeným v antológii by som chcel použiť poznanie, ktoré si požičiava opis genézy „vnútornej skúsenosti“ v chápaní Georgesa Batailla: „Smrť ustavične otvárala alebo zatvárala brány možného.“ Samozrejme, samotná téma smrti patrí k najväčším v literatúre a umení vôbec. Jej prítomnosť v najnovšej poézii je teda do istej miery samozrejímá a nevyhnutná, nemusí prekvapovať, a to bez ohľadu na vek autorov. Nezaujíma ma ani variovanie obohraných motívov a trópov

prináležiacich k téme smrti. To, čo sa však zdá v predmetnom kontexte dôležité či zaujímavé, je práve východiskový bod samotnej „poetickej skúsenosti“ a už spomínaný fotografický, teda „usmrcujúci“ anti-pomníkový spôsob registrácie sveta. *Zostanú po nás zámená, fragmenty prerušených viet, tiene vrhané projektorom na stenách*, čítame v jednej z tu publikovaných básní.

Bez ohľadu na to, čo sa stáva v týchto básňach objektom poetického znehybnenia, „všetko je mŕtve alebo sa mŕtvym zdá“, ako by to vyjadril Bataille. Predovšetkým iní ľudia, gramatickí „oni“, „živé mŕtvy“ naplňajúce rodný dom, kostol, ulice miest: Mikołowa, Bytomu, Chorzowa. *Zomreli, ale ešte chodia*, uvedení do pohybu silou obradu, sviatku, prázdnin, prispôsobenia, napokon „hnaní“ záležitosťou kohosi skutočnej smrti. Do vedomia čitateľa týchto básní sa v ich lyrickej akcii dostáva bezprostredne neprítomné akési „to-čo-bolo“ predtým. Chceme prinajmenšom dúfať, že pred chvíľou, odfotoγραφovanou básnikom, to skutočne bolo: život, láska, viera. Veršové všetky *mŕtve miesta* vytýčujú aj horizont generačného alebo rúboštného kreovania „my“: *stuhneme v pózach pripomínajúcich zátišia*. Báseň ako dohodnutá fotografia prezentuje

v týchto prípadoch jav, ktorý Barthes nazýva „zlisovanie času“, vyplývajúce z faktu, že „v každom zábere je prevládajúci znak našej budúcej smrti“. Básne z tejto antológie sústredené okolo kolektívneho „my“ operujú práve takýmto „zlisovaným časom“, ktorého ideu zachytil Barthes v zdanlivom parodoxe: „toto je už mŕtve a toto ešte len umrie“, ale rovnako to urobil aj jeden z prezentovaných básnikov vo vete *smrť pózuje pre fotografie*.

V evokovaní druhej osoby by som chcel prezentovanú poéziu pozorovať v podchode, v skutočnosti veľmi úzkom, podchode medzi erotickým zápalom a inšpiráciou, a, používajúc Bataillovo označenie, „smútočným zmyslom“ každého Ty. Obrazne to vyjadruje jedna z ľúbostných básní z antológie, ktorá sa končí slovami *Pomaly sa zahaľuješ plesňou prikrývky*. Pre autora už skôr citovanej „Vnútornej skúsenosti“ „ja, ktoré umiera“ cíti predovšetkým „smútočný zmysel“ vecí: „ich tlak je preňho porovnateľný s prípravami na jeho popravu“. V básňach vybraných tu na spoločnú lektúru nepochybne zachytíme pripisovanie podobnej funkcie („zátišia“) veciam, čo je však podstatné, pripojí k nim jednotlivé, lyrické Ty, *lebo ľúbiť znamená umierať v duchu*, ako si prečítame v jednom z textov.

Evokované Ty, druhá osoba, i n ý, nezahrnie sebou smrť Ja, i keď sprostredkovane, svojou existenciou, bytím vo vzťahu, celý čas túto smrť pripomína a istým spôsobom ju prináša. Na druhej strane podmet týchto básní sa pomeriava s tradíciou „hlasu Orfea“: *viem, že ak sa obrátim za seba, stratím teba a toto všetko*. Komunikácia so záhrobím je tu však zbavená akejkoľvek nádeje: *nieť ťa v ničom, ani kúska*. Všetko sa redukuje len na „vyslovovanie“, ako napr. v básni s príznačným názvom „Lazar, vstaň“. Ako si pamätáme, podľa sv. Jána: „I vyšiel ten mŕtvy, zviazaný plátnom na nohách i na rukách, a jeho tvár bola zakrytá šatkou.“ (11, 44) Podobne aj navrátenie, lyrické vzkriesenie nezahrnie skutočnú tvár, ktorá zostane už navždy zakrytá. Preto privolaná báseň bude v závere obsahovať partikulu, oslabujúcu optimistickú doslovnosť poetického gesta: *sa budeš cítiť tak, akoby si mal naozaj svet vo svojich rukách*.

Poézia, ktorú tu prezentujeme, oživuje rozmanitými spôsobmi frazeologizmy využívajúce pojem „mŕtvy bod“. Dokonca aj vtedy, keď to nerobí bezprostredne, nachádzame svet zhromaždených básní v stave takmer absolútnej nehybnosti. V jazyku techniky „mŕtvy bod“ znamená pozíciu mechanizmu, v ktorej nemôže

byť uvedený do pohybu ani ľubovoľne veľkou silou, čo bežne predstavuje, ako vieme, neprekonateľnú prekážku. V poézii, o ktorej hovoríme, sa „mŕtvy bod“ zjavuje ako metafora, ako spôsob registrácie sveta, ľudí a zároveň ako principiálne sémantické gesto. Zahŕňa, prirodzene, aj lyrické Ja, ktoré stretávame vo chvíli, keď mu zostalo ešte dohodnutých *pár hodín do súmraku. Za oknom tma rozkladá svoje svetlá a volá ma pomene.* — prečítame si v ďalšom z textov. Ako postrehol Georges Bataille, „keď sa dochádza na koniec, treba sa zotrieť“. Toto vedomie v mnohých podobách vstupuje do veršov, vyznačuje pozíciu podmetu, autoprezentáciu, využívajúcu pri tom aj aktívnu úlohu súčasného, civilizačného prostredia: *moja tvár povylepovaná na plagátoch vo výkladoch obchodov, čo náhle zatvárajú za mnou prestáva existovať.*

Poézia, ktorú by som rád predstavil, vychádza teda z potreby podať správu o tom, ako sa človek stáva, použime ešte jednu Battaillovu formuláciu, „zrkadlom rozdiarajúcej skutočnosti“.

Dariusz Pawelec